ROAD TRAFFIC AND ITS SECURITY AS A FACTOR FOR PROGRESS OF THE TOURISM IN R. MACEDONIA

Pavle Trpeski
Republic of Macedonia, pavletrpeski1@gmail.com
Vesna Korunovska
Republic of Macedonia, vesnakorunovska@yahoo.com

Abstract: In today's world of globalization and a quicker way of life, tourism in the modern world is one of the main export industries of each country and the Republic of Macedonia. Worldwide revenues in 2017 of about 7.6 billion (10.2% of global GDP) and 292 million jobs in 2016, equivalent to 1 in 10 jobs in the global economy. Worldwide tourism revenues have led many countries to seriously think about development of this industry branch which is highly profitable. One of the main factors for the progress of tourism is road transport, its security as well as the accompanying infrastructure. The security of the road infrastructure, ie the road network, pedestrian infrastructure, traffic and tourist signalization are the basic elements that are noted by both transit tourists and tourists who have decided on one of the Macedonian tourist destinations which have provided a significant comparative advantage over others. On the other hand, the numerous circumstances with it creates increased risks for all road users and for tourists, reducing the competitive advantage of attractive tourist destinations. The tourism progress affects many economic development springs, so that travel agencies and governments of countries that see in their service activity an opportunity to economic development and endeavor to make road traffic more secure for all and for tourists. With this work we see the synergies between road safety and tourism with reference to the Republic of Macedonia.
Keywords: security, road traffic, tourism progress, Republic of Macedonia.

ПАТНИОТ СООБРАЌАЈ И НЕГОВАТА БЕЗБЕДНОСТ КАКО ФАКТОР ЗА ПРОГРЕС НА ТУРИЗМОТ ВО Р. МАКЕДОНИЈА

Павле Трпески
Република Македонија, pavletrpeski1@gmail.com
Весна Коруновска
Република Македонија, vesnakorunovska@yahoo.com

Резиме: Во денешново време на глобализација и се побрзиот начин на живот,туризмот во современието е еден од носечките извозни индустриски гранки на секоја држава а и на Р.Македонија.Приходите кои се остваруваат на светско ниво во 2017 година од околу 7,6 билиони долари (10,2% од глобалната БДП) и 292 милиони работни места во 2016 година, што е еквивалентно на 1 од 10 работни места во глобалната економија.Приходите во туристичкиот сектор кои се остваруваат на светско ниво ги наведоа многу држави сериозно да размислуваат за развој на оваа индустриска гранка која е високопрофитабилна.Еден од главните фактори за прогрес на туризмот е патниот сообраќај,неговата безбедност како и пропратната инфраструктура.Безбедноста на патната инфрастуктура односно патната мрежа,пратечката инфрастуктура,сообраќајната и туристичката сигнализација се основните елементи кои ги забележуваат како транзитните туристи така и туристите кои се одлучиле за една од Македонските туристички дестинации а кои обезбедиле значителна компаративна предност во однос на другите.Од друга страна многубројните околности создаваат зголемени ризици за сите учесници во патниот сообраќај а и за туристите со што ја намалуваат конкурентската предност на атрактивните туристички дестинации.Прогресот на туризмот влијае на многу економски свери за развој така што туристичките агенции и владите на земјите кои во својата услужна дејност гледаат можност за економски развој и настојуваат се повеќе да паниот сообраќај го направат побезбеден за сите а и за туристите.Со овој труд ја согледуваме синергијата помеѓу безбедноста на патниот сообраќај и прогресот на туризмот со осврт на Р.Македонија.
Клучни зборови:безбедност,патен сообраќај,прогрес на туризмот,Р.македонија.

ВОВЕД

Приходите во туристичкиот сектор кои се остваруваат на светско ниво ги наведоа многу држави сериозно да размислуваат за развој на оваа индустриска гранка која е високопрофитабилна,
Приходите кои се остваруваат на светско ниво во 2017 година од околу 7,6 билиони долари (10,2% од глобалната БДП) и 292 милиони работни места во 2016 година, што е еквивалентно на 1 од 10 работни места во глобалната економија
Согласно податоците добиени од Државниот завод за статистика на Р.Македонија во периодот јануари - декември 2017 година, во однос на истиот период од претходната година, бројот на туристите е зголемен за 16.6% и тоа: кај домашните туристи има зголемување за 6.3%, а кај странските има зголемување за 23.5%.
Во периодот јануари - декември 2017 година, во однос на истиот период од претходната година, бројот на ноќевањата е зголемен за 12.8% и тоа: кај домашните туристи има зголемување за 5.2%,
а кај странските има зголемување за 22.8%.
Врз основа на погоре наведеното еден од главните фактори за прогрес на туризмот е патниот сообраќај,неговата безбедност како и пропратната инфраструктура.Безбедноста на патната инфрастуктура односно патната мрежа,пратечката инфрастуктура,сообраќајната и туристичката сигнализација се основните елементи кои ги забележуваат како транзитните туристи така и туристите кои се одлучиле за една од Македонските туристички дестинации а а кои обезбедиле значителна компаративна предност во однос на другите.Од друга страна многубројните околности создаваат зголемени ризици за сите учесници во патниот сообраќај а и за туристите со што ја намалуваат конкурентската предност на атрактивните туристички дестинации.Прогресот на туризмот влијае на многу економски свери за развој така што туристичките агенции и владите на земјите кои во својата услужна дејност гледаат можност за економски развој и настојуваат се повеќе да паниот сообраќај го направат побезбеден за сите а и за туристите.
Согласно податоците добиени од Државниот завод за статистика на Р.Македонија во периодот јануари - декември 2017 година, во однос на истиот период од претходната година, бројот на туристите е зголемен за 16.6% и тоа: кај домашните туристи има зголемување за 6.3%, а кај странските има зголемување за 23.5%.
Во периодот јануари - декември 2017 година, во однос на истиот период од претходната година, бројот на ноќевањата е зголемен за 12.8% и тоа: кај домашните туристи има зголемување за 5.2%, а кај странските има зголемување за 22.8%.
Врз основа на погоре наведеното еден од главните фактори за прогрес на туризмот е патниот сообраќај,неговата безбедност како и пропратната инфраструктура.Безбедноста на патната инфрастуктура односно патната мрежа,пратечката инфрастуктура,сообраќајната и туристичката сигнализација се основните елементи кои ги забележуваат како транзитните туристи така и туристите кои се одлучиле за една од Македонските туристички дестинации а а кои обезбедиле значителна компаративна предност во однос на другите во околината.Од друга страна многубројните околности создаваат зголемени ризици за сите учесници во патниот сообраќај а и за туристите со што ја намалуваат конкурентската предност на атрактивните туристички дестинации.Прогресот на туризмот влијае на многу економски свери за развој така што туристичките агенции и владите на земјите кои во својата услужна дејност гледаат можност за економски развој и настојуваат се повеќе да паниот сообраќај го направат побезбеден за сите а и за туристите
Согласно регулативите во Р.Македонија Домашен турист е лице со постојано живеалиште во Република Македонија, кое привремено престојува во друго место надвор од своето постојано живеалиште и пренокува најмалку една ноќ во угостителски или во други објекти за сместување туристи. Странски турист е лице со постојано живеалиште надвор од Република Македонија, кое привремено престојува во Република Македонија и пренокува најмалку една ноќ во угостителски или во други објекти за сместување туристи.
Туристичко место е место што ги исполнува основните услови за атрактивност, комуникативност и рецептивност. Според овие критериуми се дефинирани статистичките категории: Скопје, бањски места, планински места, други туристички места и други места.
Сместувачки капацитети се објекти во кои се нудат услуги за сместување гости, изразени во број на соби и легла. Видот и категоризацијата е согласно со националната регулатива.
Согласно Законот за безбедност на сообраќајот на (Објавено во Сл. Весник на РМ, бр.169 од 30.09.2015 година)каде се уредува безбедноста и заштитата на патиштата, основните начела и меѓусебните односи на учесниците и другите субјекти во сообраќајот на патиштата, правилата на сообраќајот на патиштата,

системот на сообраќајните знаци, опремата и сигнализацијата на патиштата, должностите во случај на сообраќајна незгода и др.

Согласно податоците на Јавното претпријатие за државни патиштана Република Македонија,таа се одликува со патна мрежа во вкупна должина од 14.182 km, вклучувајќи автопатишта, магистрални, регионални и локални патишта. Главни оски на државната патна мрежа претставуваат двата Пан-европски коридори, Коридор VIII (исток - запад) и Коридор X (север - југ).

Регионалните патишта обезбедуваат пристап до главните патни коридори и магистралната патна мрежа и заедно со локалните патишта се од големо значење за развојот на локалната економија, привлекувањето на нови инвестиции, мали бизниси и земјоделски активности низ земјата. Согласно важечката легислатива, Јавното претпријатие за државни патишта е орган одговорен за управување, изградба, реконструкција, одржување и заштита на државните патишта во Република Македонија.

Во моментот, вкупната должина на патната мрежа во државата изнесува 14.182 km, од кои 242 km се класифицирани како автопатишта, 911 km се магистрални патишта, 3.771 km регионални, а 9.258 km се локални патишта, прикажано во табела 1. Патната мрежа претставува добра почетна основа за понатамошен развој на државата.

Како во другите земји, така и во Република Македонија, патниот транспорт има најголемо учество во вкупниот превоз на стока и патници. Во структурата на превозот на стока која се транспортира по патиштата низ Република Македонија, националниот превоз доминира над меѓународниот и транзитниот превоз. Исто така, патниот превоз доминира над железничкиот превоз.

Во основа, постојната патна конструкција е цврста и со добар квалитет.

Патната мрежа претставува добра почетна основа за понатамошен развој на државата.

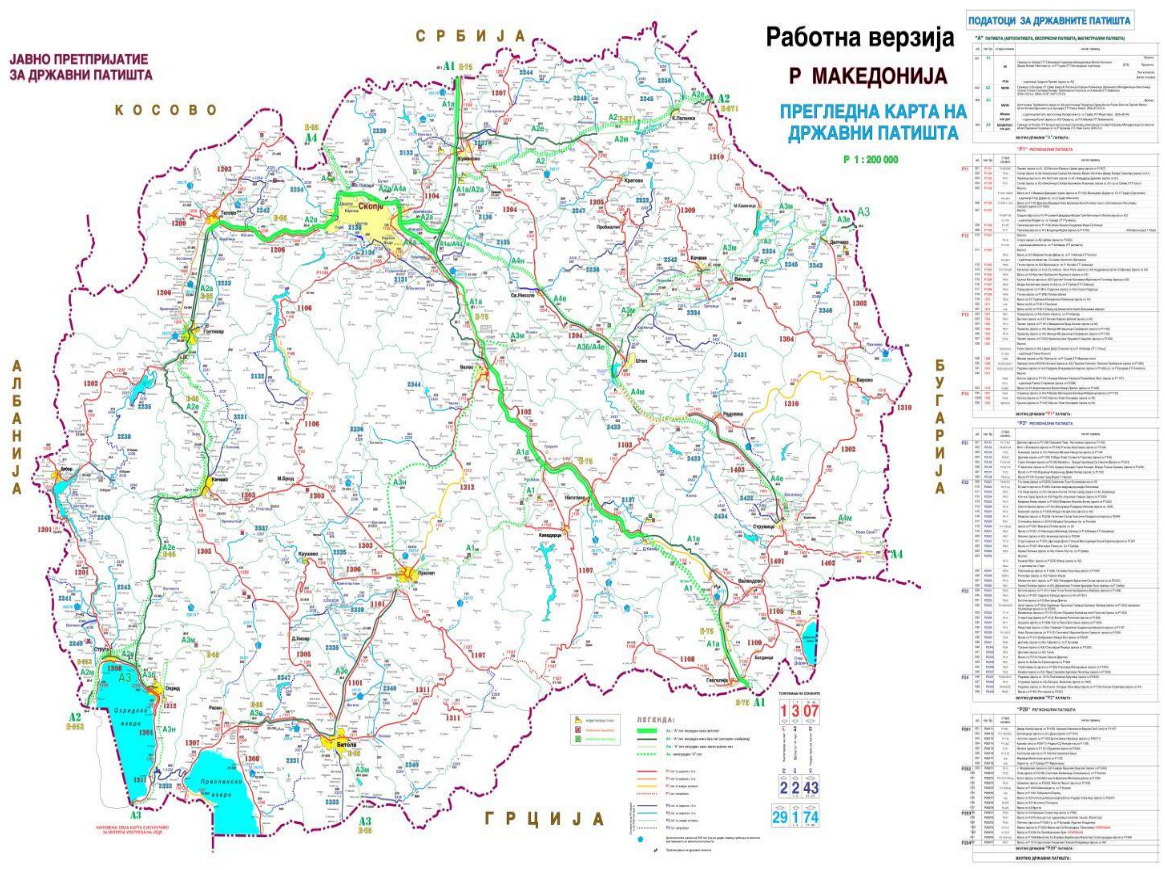

Табела 1.Табеларен приказ на видот на патишта низ РМ

Вид на пат	Километри
Автопат	242
Магистрален пат	911
Регионален пат	3.771
Локален пат	9.258
ВКУПНО:	14.182

Несомнено е дека човекот е најважниот фактор во безбедноста на сообраќајот на патиштата. За влијанието на човекот на активна и пасивна безбедност може да се дискутира преку анализа на неговите различни аспекти (пол, вештини, знаење,
ставови, однесување).
Во податоците достапни од Министерството за внатрешни работи на Р,Македонија се следните податоци со видови на сообраќајни незгоди во Р.Македонија за 2017 година:

Табела 2: Сообраќајни незгоди со потешки последици и настрадани во 2017 година

Опис	Сообраќајни незгоди со потешки последици во 2017			Број на загинати и повредени лица			Материјална штета во незгодите
Вкупно незгоди	Вкупен број на незгоди	Сооб.незгоди и со загинати лица	Сооб.незгоди со повредени лица	Вкупно настрадани лица	Загинати лица	Повредени лица	
	4019	**137**	**3882**	**6379**	**155**	**6224**	**116803187 ден.**

Со оглед на бројките од погоре наведената табела кои се алармантни а со глед на фактот дека во 2017 година во Р.Македонија вкупниот број на сообраќајни незгоди со потешки последици е 4019,каде има 155 починати лица,6379 настрадани лица лица укажува на недостатоци во функционирањето на безбедноста на патниот сообраќај во државата.
Во делот каде возачите се причината за сообраќајни незгоди може да се наведе дека за безбедноста во сообраќајот се особено важни сетилните способности, а меѓу нив, како најзначајни се оние кои се поврзани за чувството за визуелизација (над 90% најважните информации за учество во сообраќајот се со забележување на чувство за визија, и се особено важни како визуелна острина, видно поле, периферна визија, итн),знаење (образование и обука).За безбедно учество во сообраќајот се бара одреден минимум знаење и почитување на сообраќајните правила и прописи. Недостатокот на ваков минимум го зголемува ризикот од учество во сообраќајни незгоди.Едни од причините за тоа се: Ставови кои имаат поголемо влијание од познавањето на безбедноста во сообраќајот. Особено е важно да се ставовите на големината на ризикот во сообраќајот, можноста за управување со безбедноста на сообраќајот, на лична и општествена одговорност за безбедноста на патиштата, важноста на усогласеноста, опасностите на одредени активности во сообраќајот. Искуство - Вкупниот живот, а особено искуството во сообраќајот, значително влијае на ризикот од сообраќајна незгода. Истражувањата покажаа декаповеќето од помалку искусните возачите се вклучени во сообраќајни несреќи, а тоа не води до заклучок дека возачко искуство го намалува ризикот за вмешаност во сообраќајни несреќи.Однесување - однесување на патоткое е во согласност со прописите, има значително влијание врз безбедноста на сообраќајот. Особено е опасно и значително ја надминува границата на брзината, непочитување светлосен сигнал (поминува на црвено светло), надминувајќи забрана на места и во опасни ситуации, непочитување на начин на правило на десна страна. Безбедно растојание помеѓу возилата, не-се користи заштитна опрема.Возење под дејство на алкохол - под дејство на алкохол, има лоша визуелна острина, продолжено време на реакција, лошата координација и прецизност на движење, сиромашно внимание, ја зголемува самодовербата и влијае на склоноста на раст за ризик. Понижување -

Управувањето со возила бара постојано внимание и концентрација. Заморот доведува до чести грешки во возењето, слаба перцепција и проценка на ситуацијата, го попречува прецизни и координирани движења, продолжено време на реакција, итн.

Вториот фактор во безбедноста во сообраќајот на патиштата е возилото. Елементи на возила кои влијаат на безбедноста во сообраќајот се:тежината на возилото - тежина на возилото има пресудно влијание врз последици на несреќен случај (во случај на судир на две возила возачите и патниците кои се во полесни возила се изложени на поголем ризик од повреда и смрт).Изработката на возилата - модерните возила се дизајнирани за безбедно да апсорбираат голема количина на енергија во судир (подолги возила и подобри возила за заштита ги штитат возачите и патниците од повреди, дури и во тешки судири). Опремата за возила - најважна опрема за безбедност на возилото се безбедносните ремени, воздушните перничиња и потпирачите за глава.

Елементи на патот што влијаат на безбедноста во сообраќајот се: Просечен број на поврзувачки патишта (пресек) - бројот на несреќи се зголемува со зголемување на бројот на крстосници по километар. Ова е логично, бидејќи секој пресек претставува голем број на опасни ситуации кои може да се реализираат во случај на несреќа.

Состојба на патот - на влажни и нечисти патишта тешко е да се контролира и сопре возилото. Најмногу несреќи се случуваат за време на првите дождови по долгиот сушен период. Доколку возачите го адаптираат своето движење соодветно спрема условите на патот и ризикот од несреќа се намалува. Пречки долж патот - често пати постојат пречки долж патот (стебла, бетонски и други столбови, цврсти предмети, вегетација итн.) кои влијаат на безбедноста на сообраќајот (со што се отежнува транспарентноста, на заморените возачи и го одвлекува вниманието, влијае на сериозноста на последиците од несреќа што завршува со слетување на возило од патот.

Елементите на животната средина кои влијаат на безбедноста во сообраќајот:

Неповолни временски услови - во времето на врнежи (дожд, град, снег) го зголемува ризикот од сообраќајни незгоди. Истражувањето исто така покажа дека неочекувани врнежи по долги периоди без врнежи, значително го зголемува ризикот од несреќи. Како сериозен фактор може да се земе и одредено негативно влијание на родителите - благи ставови кон консумирање на алкохол на младите, недоволен надзор, го зголемуваат ризикот за вмешаност во сообраќајни несреќи. Исто така, децата на родители кои често вршат сообраќајни прекршоци може да го прифатат нивното однесување модел и често прават прекршоци со кои го зголемуваат ризикот за вмешаност во несреќа)

Како превентивни средства може да се користат повеќе методи пред се кампањи преку медиумите но и скриени камери кои се соодветно опфатени во кампања каде преку медиумите би имало поголем ефект на намалување на бројот на несреќи и смртни случаи во однос на видливите камери. Меѓутоа, за младите возачи, ризикот од несреќа се зголемува ако патникот е помлада личност.

Извори на закон за патен сообраќај- Изворите на сообраќајното право можат да се поделат на меѓународни и на национални. Најважните формални меѓународни извори на правото на сообраќајот на патиштата во Република Македонија се меѓународни договори (меѓународни конвенции, договори, протоколи) склучени од страна на нашата земја или пристапила кон нив подоцна и кои се ратификувани. Историски гледано, сообраќајните правила и најважните меѓународни извори се: - Меѓународна конвенција за патување со автомобил (Париз, 11 октомври 1909) - Меѓународната конвенција за слобода на транзит (Барселона, 1921), - Меѓународна конвенција за автомобилски сообраќај (Париз, 1926) - Меѓународна конвенција за сообраќај на патишта и патеки (Париз, 1926), 51 - Интер-американската конвенција за регулирање на автомобил сообраќај (Вашингтон, 15 декември 1943 година), - Меѓународна конвенција за патниот сообраќај и сигнали на Протоколот на патот (Женева, 1949). Поради растечките потреби на современиот патен сообраќај се приближува на склучување на нови меѓународни договори, кои се уште се применува: - (. Службен весник "на СФРЈ", бр 12/60) Изјава за изградба на главните патишта за меѓународен сообраќај (Женева, 1950), - Конвенција сообраќајот на патиштата (Виена, 1968) (Службен весник на РМ "СФРЈ" бр 6/78). - протокол за сообраќајни знаци и сигнали (Женева, 1949) (Службен весник на РМ "СФРЈ", бр 13/57.), - Европскиот договор за ознаките на патот (Женева, 1957), (Службен весник на РМ "СФРЈ", бр 8/59). - Меѓународна конвенција за сообраќајни знаци и сигнали (Виена, 1968) - Европската спогодба за работа на екипажите на возилата ангажирани во меѓународниот патен сообраќај (Женева, 1970) (Службен весник на РМ "СФРЈ" бр 30/74). - Европската конвенција за меѓународниот ефекти на одземање на правото на управување со моторно возило (03-ти јуни 1976 година) (Службен весник на РМ "СФРЈ" број 4/91) - Договор за минимални услови

за издавање и за валидност на возачките дозволи ол (01 Јули 1975) (Службен весник на РМ "СФРЈ" бр. 3/78), Националните извори на правото на сообраќајот на патиштата се многубројни. Гледано преку поновата историја, најзначајните национални прописи се: - Законот за јавнитете патишта по копнен транспорт (1910), - Правилник со кој се создадени стандарди со што да се изградат одредени видови на патишта (1912), - Правилник за заштита на јавните патишта и безбедноста на сообраќајот на нив (1929), - регулирање на сообраќајот на јавните патишта (1950) - Основниот закон за безбедност на сообраќајот на патиштата (1965) - Законот за основите на безбедноста на патиштата (1974), меѓу релевантните национални правни извори во патниот сообраќај се разликува суштински одредби (кои се регулира начинот на кој оваа активност транспорт) и формално-правни одредби (кои се регулира надлежноста за спроведување).

Материјални и правни прописи во областа на патниот сообраќај се оние прописи со кои се пропишуваат правилата за однесување на учесниците во патниот сообраќај чија цел е безбедно однесување. Материјално-правни извори се: Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 169/15), Законот за дополнување на Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 226/15), Законот за изменување и дополнување на Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 55/16), Законот за изменување на Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 11/18), Законот за изменување и дополнување на Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 83/18) и Одлуката на Уставен суд на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 191/18), ЗАКОН ЗА ВОЗИЛА со Поврзани прописи 7831/2009 81/2009 82/2009 88/2009 88/2009 88/2009 89/2009 94/2009 94/2009 94/2009 131/2009 131/2009 132/2009 134/2009 142/2009 7/2010 16/2010 21/2010 31/2010 52/2010 81/2010 86/2010 139/2011 31/2012 101/2012 156/2012 164/2012 166/2012 13/2013 23/2013 35/2013 35/2013 35/2013 35/2013 65/2013 99/2013 99/2013 161/2013 161/2013 35/2014 130/2014 40/2015 51/2015 51/2015 83/2016 86/2016 107/2016 109/2016 137/2016 142/2016.

За надминување на погоре наведените состојби потребно е изградба на безбедни и високо-брзински патишта од европско значење, подигање на безбедноста, патниците кои ќе се одлучат за транзит низ Р.Македонија, или да се одлучат за една од дестинациите во земјата, се очекува безбедно и сигурно возење, одмор со соодветни туристички знаци и помошни објекти кои се бараат од страна на современиот патен сообраќај. Само на овој начин ќе се создадат услови за интензивирање текови странски сообраќајот и зголемување на развој,не само транзит но и туристички дестинации, затоа што само достапноста туристичките дестинации тие ќе се здобијат со предуслови за профитабилен бизнис развој и вработување на населението.

ЗАКЛУЧОК

Колку е важно да е успешно управување со безбедноста на патниот сообраќај од страна на фактот дека делот на патниот сообраќај изнесува околу 77% од сите патувања. За да се постигне ова потребна е заедничка координација и функционирање на законодавниот систем, извршната, судската власт, бизниси, образовни институции, професионални и невладини организации, истражувачки институции како и меѓународни организации и институции со цел да се воспостави и трајно да се зајакне системот за безбедност на патиштата. Градење нови коридори и модернизација на транспортната мрежа носи бројни предности како и зголемена активна и пасивна безбедност во сообраќајот, со што се намалува не само бројот на сообраќајни незгоди, туку и можноста дека последиците од несреќите. Во исто време, модерна транспортна мрежа и овозможува позиционирање на Р.Македонија како дел од европската транспортна мрежа, видливост на економската карта на Европа и дава можности за побрз економски развој, вклучително и туризмот. На овој начин се поврзуваат економските области и центри во земјата, додека градовите на патот имаат можност да станат профитабилни и да вработуваат локална работна сила. Во исто време, со современи патишта, оптоварувањето за товарен транспорт се намалува, а нивната извозна цена станува поконкурентна. Исто така, туристичките атракции на Р.Македонија стануваат полесни за посетителите и имаат можност за нивна валоризација. Конечно, со модернизација на патиштата и зголемен сообраќај се остваруваат и зголемени приходи од патотарини и горивото со што се зголемуваат и средствата за одржување на патиштата. Квалитетот на изградбата на транспортната мрежа на земјата им овозможува на сообраќајот и економска евалуација, како и безбедноста на сообраќајот на патиштатае неизбежен фактор на вкупниот економски развој, вклучувајќи го и развој на туризмот.

ЛИТЕРАТУРА

[1] David Scowsill President & CEO TRAVEL & TOURISM ECONOMIC IMPACT 2017 WORLD-
[2] Crnobranja M., FIC., (2012). Бела книга,
[3] Државен завод за статистика на Р.Македонија.
[4] Министерство за Внатершни работи на Р.Македонија.
[5] Јавно претпријатие Службен весник на Сојузна Република Југославија, Белград.
[6] Светска туристичка организација UNWTO., (2012).
[7] Определување за туризам на UNWTO 2012, издание, Мадрид.
[8] Зборник на трудови, Книга XIII, научна конференција со меѓународно учество, ресурси и безбедноста на Југоисточна Европа, Белград, 2012 Е
[9] Законот за безбедност на сообраќајот на патиштата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 169/15)ж
[10] Закон за возила („Службен весник на Република Македонија“ бр. 142/2016)